

семинарських заняттях, в процесі виконання студентами науково-дослідницької роботи. Визначено, що проблемні методи сприяють самостійному вирішенню пізнавальних завдань, напруженої пізнавальної діяльності, прагненню студентів оволодіти новими знаннями, вміннями та навичками, необхідними для подальшої науково-дослідницької роботи та професійного розвитку; дозволяє максимально наблизити процес навчання до процесу пізнання.

*Ключові слова:* науково-дослідницька робота студентів вишів, проблемні методи навчання, майбутні вчителі, форми та методи роботи з студентами.

**Yegorova O. V. Influence of Problem Methods on Activation of Future Teachers' Research Work**

The article deals with ways of enhancing the research work of future teachers through the use of such problem methods as: method of analysis of specific problem situations, method of the problem discussion, the problem seminar during lectures, practical and seminar classes, in the process of students' research work. It was determined that problem methods further of self-solving of cognitive tasks, intense cognitive activity, desire of students to acquire new knowledge, skills and abilities necessary for further research work and professional development, bring learning process to cognition process.

*Key words:* scientific research work of students at higher educational establishments, problem methods, future teachers, forms and methods of work with students.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2012 р.  
Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 37.091.12:005.963:80:378.046-021.68

**Ю. К. Картава**

**ПРОЦЕС ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ  
У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

В українському суспільстві післядипломну педагогічну освіту розглядають як одна з основних складових безперервної освіти, яка надає кожному вчителю можливість здійснювати постійне творче оновлення, розвиток та вдосконалення освіти протягом усього життя. Сучасна система післядипломної педагогічної освіти України функціонує і розвивається під впливом факторів світового рівня, тому роль

післядипломної освіти, як самостійної ланки освітнього педагогічного процесу, зростає в умовах ринкових відносин.

Післядипломна освіта спрямована на підвищення професійного рівня відповідно до сучасних стандартів і державних чи приватних закладів та засобами самоосвіти й керується державними стандартами [4, с. 34]. Післядипломна освіта вчителів-філологів в Україні складається з таких явищ, як удосконалення професійних знань і умінь, підвищення кваліфікації, перепідготовка педагогічних кадрів.

Процес підвищення кваліфікації педагога-словесника визначає мету й завдання фахового зростання вчителя-філолога як розвиток його професійної компетентності в умовах забезпечення мобільності, креативності, інтеграції і культури особистості як критеріїв її розвитку та самовдосконалення.

Українські та зарубіжні науковці звертались до питань післядипломної освіти вчителів в контексті вивчення тих чи інших проблем: розвиток професійної компетентності вчителя в системі післядипломної освіти (Р. Х. Гільмеєва, Н. І. Лісова, С. Г. Молчанов, В. Ю. Стрельников, Л. І. Шевчук); розвиток університетської освіти (О. В. Глузман); освіта дорослих (С. Г. Вершловський, Ю. Н. Кулюткін, В. Г. Онушкін); становлення і розвиток післядипломної педагогічної освіти (С. В. Крисюк, В. В. Олійник, Н. Г. Протасова); удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогів (П. І. Дроб'язко, В. Ю. Кричевський, В. І. Маслов, Е. М. Нікітін, В. І. Пуцов, П. В. Худомінський); визначення теоретичних основ педагогічного процесу в системі післядипломної освіти (Т. І. Сущенко).

Метою статті є визначення процесу підвищення кваліфікації вчителів-філологів як різнорівневої діяльності, яка залежить від предмета і суб'єкта професійного розвитку педагога.

В Україні система післядипломної педагогічної освіти є не просто системою підвищення кваліфікації, а єдиним механізмом переорієнтації педагогів щодо змісту, форм навчання, системи ціннісних орієнтирів, засобів комунікації.

На думку Валентини Коваленко, післядипломна освіта активно впливає на розвиток матеріального і духовного виробництва; формує виробничу силу високої кваліфікації, постійно вдосконалює кваліфікаційний потенціал особистості відповідно до вимог суспільства; здійснює активний вплив на процеси зміни соціальної структури; транслює наступним поколінням моральні цінності, що вироблені попередниками; впливає на формування світогляду людей, їх політичні погляди, прищеплює навички суспільної діяльності [1, с. 73].

Післядипломна педагогічна освіта – це система розвитку спеціалістів, яка спрямована на приведення їх професійного рівня кваліфікації у відповідність до світових стандартів, особистісних та виробничих вимог; удосконалення їх наукового та

загальнокультурного рівня; стимулювання та розвиток творчого і духовного потенціалу особистості, яке відбувається у закладах післядипломної освіти з укладанням державного контракту чи замовлення у відповідності до державних стандартів [5, с. 29].

Ми погоджуємося з думкою А. І. Кузьмінського, що «післядипломна педагогічна освіта – це спеціалізоване вдосконалення педагогічної освіти та професійної підготовки педагогів шляхом поглиблення, розширення й оновлення професійно-педагогічних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду. У контексті розуміння родового поняття «педагогічна освіта» як процесу й результату цілеспрямованого формування загальної й методологічної культури педагога перепідготовка, спеціалізація й підвищення кваліфікації є видовими компонентами післядипломної педагогічної освіти. Стажування, курсова підготовка, методична робота, самоосвіта відповідають меті й завданням підвищення кваліфікації і, відповідно до родово-видової залежності, є видами підвищення кваліфікації. Базова педагогічна освіта забезпечує формування загальної та професійної культури педагога, а післядипломна – її збагачення, розширення й поглиблення. У цьому контексті післядипломна педагогічна освіта набуває якісної визначеності й спрямовується на професійний розвиток особистості педагогів, їх професійно-особистісне самоутвердження» [2, с. 75].

Проаналізувавши різні визначення системи післядипломної освіти, можемо констатувати, що післядипломна педагогічна освіта є поліфункціональним та поліструктурним явищем, яке скероване на інтелектуальне зростання особистості вчителя та школи. Розуміння післядипломної освіти педагогічних кадрів як складної структури, дозволяє виділити такі основні елементи системи післядипломної освіти: курси підвищення кваліфікації вчителів, стажування, спеціалізація та перепідготовка педагогічних кадрів. Ці структурні елементи взаємопов'язані та вирішують спільне завдання – підвищувати якість професійної підготовки вчителів відповідно до вимог державних і світових стандартів. У міжкурсовий період учителі підвищують свою професійну компетентність, приймаючи участь у науково-практичних конференціях і семінарах та займаючись самоосвітою.

В. В. Олійник стверджує, що курси підвищення кваліфікації є частиною життєвого шляху (життєдіяльності) педагога, у процесі якого на основі комплексу суб'єктивних (особистісних) і об'єктивних (соціальних) факторів, здійснюється альтернативний вибір реалізації необхідності професійного росту, його цілей і засобів досягнення [3, с. 68].

Дослідниця післядипломної освіти педагогів Н. Г. Протасова вважає, що процес підвищення кваліфікації вчителів – це неперервний, незворотний, ступінчастий процес розвитку, результатом якого є формування цілісного досвіду професійної діяльності, репрезентованого

у межах конкретного рівня сукупністю чотирьох елементів: знань, досвіду діяльності, зокрема реальної (практичної) й інтелектуальної, досвіду емоційно-ціннісного ставлення до дійсності, оскільки професійний досвід є частиною життєвого досвіду і частиною соціального досвіду людства. Досвід інтелектуальної діяльності, будучи інтегративним компонентом професійного досвіду, визначає стрижневий елемент змісту професійного розвитку на кожному рівні і є водночас основним критерієм сформованості професійної компетентності та рівнем готовності педагога до професійної діяльності, зокрема готовності до професійного зростання [4, с. 91].

У сучасній системі післядипломної освіти вчителів-філологів поєднуються знаннева парадигма, згідно якої основну увагу зосереджено на засвоєнні наукових знань і професійних методів організації педагогічної діяльності, та розвиток професійно важливих особистісних якостей педагога, таких як толерантність, комунікабельність, критичність, креативність, цілеспрямованість.

Стратегія розвитку системи підвищення кваліфікації вчителів-філологів базується на багаторічному вітчизняному досвіді підготовки фахівців та сучасних позитивних досягненнях світових освітянських систем.

Гармонійний розвиток учителя в системі післядипломної освіти значною мірою пов'язаний із самоосвітою педагога, метою якої є розширення загальнопедагогічних, предметних і психологічних знань, оволодіння досягненнями педагогічної науки, підвищення загальнокультурного рівня вчителя. Професійна самоосвіта вчителя – свідома діяльність з удосконалення своєї особистості як фахівця, адаптування своїх індивідуально неповторних якостей до вимог педагогічної діяльності, постійне підвищення професійної компетентності та неперервне вдосконалення якостей особистості.

Самоосвіта вчителів-словесників є цілезумовленою самою особистістю систематичною пізнавальною діяльністю з метою освіченості, категорійні ознаки цілезумовленості та систематичності вказують на керований особистістю характер самоосвіти, яка здійснюється згідно з власними внутрішніми потребами та за власним бажанням.

Самоосвітня педагогічна діяльність у системі післядипломної освіти включає науково-дослідну роботу над проблемою; вивчення наукової, методичної та навчальної літератури; участь у колективних і групових формах методичної роботи; вивчення досвіду своїх колег; теоретичну роботу та практичну апробацію особистих матеріалів, саме тому самоосвіта у системі післядипломної освіти – це вид пізнавальної діяльності, яка характеризується активністю, самостійністю, добровільністю та спрямованістю на вдосконалення професійних здібностей.

Отже, модернізація системи післядипломної освіти України, нове нормативно-правове забезпечення зумовлюють необхідність оновлення змісту, форми та методів навчання та виховання. Тому систему післядипломної педагогічної освіти та особистість педагога, який у ній навчається, слід розглядати як «складноорганізовані, відкриті системи, тобто такі, що мають джерела обміну інформацією (енергією) із зовнішнім середовищем не тільки через межі систем, а й у кожній точці цих систем; системи, що самоорганізуються, самостворюються, тобто є джерелом, яке створює неоднорідність у системі (для системи післядипломної освіти цим джерелом є особистість педагога, який у ній навчається, а для особистості як системи – це її суб'єктивна сфера), переборює дисипацію, розсіювання цих неоднорідностей; нелінійні системи, тобто такі, що залежать від зовнішнього середовища і тому мають не один, а велику кількість шляхів еволюції, часто альтернативних, і процеси розвитку в яких проходять нерівномірно: можливі етапи надшвидкого розвитку, коли еволюція систем має необернений характер; нестабільні системи, тобто всередині їх постійно відбуваються випадкові рухи, що забезпечують неврівноваженість систем, їхній динамічний розвиток, самоорганізацію кризь нестійкість, біфуркації, випадковість» [4, с. 93].

Зміни, які відбуваються в економічному, соціально-політичному та культурному житті українського народу посилили потребу в компетентному, толерантному, креативному вчителіві як активному суб'єкті. Це активізує орієнтацію післядипломної педагогічної освіти на самоорганізовану особистість, здатну до постійного нарощування своїх творчих потенціалів. Результативність такого оновлення післядипломної освіти багато в чому залежить від професіоналізму вчителя, його здатності до особистісно-професійного зростання. Тому навчання педагогічних працівників у системі післядипломної освіти має здійснюватися, виходячи з їх потреб, можливостей, власних сил і здібностей.

#### **Список використаної літератури**

- 1. Коваленко Л.** Специфіка взаємодії системи післядипломної освіти з оточуючим середовищем в умовах суспільної трансформації в Україні / Валентина Коваленко. // Директор школи, ліцею, гімназії. – № 6. – 2009. – С. 73 – 78.
- 2. Кузьмінський А. І.** Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Анатолій Іванович Кузьмінський; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2003. – 443 арк. + дод. – арк. 376 – 433.
- 3. Олійник В. В.** Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія / Віктор Васильович Олійник. – К. : Міленіум, 2003. – 594 с.
- 4. Протасова Н. Г.** Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура,

тенденції розвитку: монографія / Н. Г. Протасова. – К.: Міленіум, 1998. – 151 с. **5. Химинець В. В.** Інноваційно-гуманістичне спрямування післядипломної педагогічної освіти / В. В. Химинець // Післядипломна педагогічна освіта в контексті інноваційного розвитку. – Житомир, 2009. – С. 27 – 38.

**Картава Ю. К. Процес підвищення кваліфікації вчителів-філологів у системі післядипломної освіти України**

У статті розкривається зміст понять «післядипломна освіта вчителів» та «підвищення кваліфікації педагогів» у контексті процесу розвитку професійної компетентності вчителів-філологів, також розглянуто питання самоосвіти вчителів-словесників у міжкурсовий період післядипломної освіти.

*Ключові слова:* післядипломна освіта вчителів, підвищення кваліфікації педагогів, професійна компетентність вчителів-філологів, самоосвіта вчителів, міжкурсовий період.

**Картавая Ю. К. Процесс повышения квалификации учителей-филологов в системе последипломного образования Украины**

В статье раскрывается содержание понятий «последипломное образование учителей» и «повышение квалификации педагогов» в контексте процесса развития профессиональной компетентности учителей-филологов, также рассмотрен вопрос о самообразовании учителей-словесников в межкурсовой период последипломного образования.

*Ключевые слова:* последипломное образование учителей, повышение квалификации педагогов, профессиональная компетентность учителей-филологов, самообразование учителей, межкурсовой период.

**Kartavaya Ju. K. The process of training teachers-philologists in post-graduate education in Ukraine.**

The article reveals the meaning of concepts postgraduate education teachers and training of teachers in the context of the development of professional competence of teachers-philologists are considered teachers in the period between the treatment courses of postgraduate education.

*Key words:* continuing education teachers, training teachers, professional competence of teachers-linguists, self-education teachers, between the treatment courses period.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.